

አብ ቋንቋ ትግርኛ ዘሎ ድኽምታት

ብሰመረ ብርብርብ.

ቋንቋ፡አብ ዓለም ንዘለዉ ኣህዛብ መረዳድኢ ማዕከን ማለት ኢዩ።ቋንቋ እንተዘይህሉ ኔሩ፡አብዚ በጺሕናዮ ዘለና ምዕባለ ኣምበ ኣይምበዓልና ኔርና።እዚ ክብል ኸለኩውን ብምፍልላይ ቋንቋታት ዝመፀ ናይ ምድብላቕ ናይዚ ኣብ ዓለም ዘሎ ቋንቋታት ምብዛሕ ምኽኒያትዮ ዝብል ኢዩ።እዚ ማለት ከኣ፡መፅሓፍ ቅዱስን ዝተፈላለዩ መፅሓፍትን ከም ዝዘንተዎ እቲ ቀደም፡ ካብ ጥንቲ ጥቕምቲ፡ደቂ ሰባት እናማዕባሉ ኣብ ዝኸድሉ ዝነበሩ እዋን፡አብቲ ግዜ ናብ እግዝኣብሔር ዝበፀሕ ነዊሕ ህንፃ፡አብ ዝሰርሕሉ ኣብ ዝነበርሉ እዋን፡እግዝኣብሔር በቲ ስርሖም ብምቕጥዑ፡ ኣብ ልዕሊ እቶም ህዝቢ ናይ ቋንቋታት ምድብላቕ ከም ዚህሉ ገበረ።

በዚ ድማ፡ሑፃ ዝተብሃለ ማይ፡እምኒ ዝተብሃለ ሑፃ እናምፅኡ ክረዳድኡ ከቶ ስለዘይከአሉ፡ ኣብ ሞንጎም ባእሲ ስለዝተልዓለ፡እቲ ህንፃ ጠጠው ክብል ኪኢሉ ኢዩ።ካብዚ ዝተልዓለ ድማዮ፡አብ ዓለም ንዘሎ ቋንቋታት ንክፍጠር ዝገበረ ዝብል ዛንታ ታሪኽ ወለድና ሓደ ኣብነት ኢዩ።እዚ ዛንታ ግንቢ ባቢሎን ምድብላቕ ቋንቋን ብከፊሉ ካብ በልና፡ ሓደ ካብ ጥንታዊ ካብ ዝበሃሉ ቋንቋታት፡ሓደ ካብ ዝኮነ ቋንቋ ግእዝ ካብ ዝወለደም ቋንቋታት እኒ ኣምሓርኛ፡ትግራይ፡ትግርኛን ካልእን ሓደ ዝኮነ ቋንቋ ትግርኛ፡ ካብ ትዕዛብተይ ዘለዎ ድኽመታት ብሕፅር ዝበለ መገዲ ክገልፅ ክፍትን ኢዩ።

ቋንቋ ትግርኛ፡ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቓ ዝርከባ ማለት ኢትዮጵያን ኤርትራን ዝዝረብ ቋንቋ ኮይኑ፡እዚውን ኣብተን ሃገራት ካብ ዝዝረብ ቋንቋ ኣምሓርኛ ኮነ ኦሮሚኛ ብምንፅፃር እቲ ዝወሓደውን ኢዩ።አብ ኢትዮጵያን ኤርትራን ብግምት ኣስታት 7 ሚሊዮን ተዛራቢ ከምዘለዎ ይእምን ኢዩ።አብ ደገ ድማ ነዚ ቋንቋ ዝዛረብ ወይ ዝፈልጥ ዳርጋ ሓደ ሚሊዮን ዝኸውን ከም ዘሎ ትግምቶ ነገር ኢዩ።እዚ ቋንቋ ኣብ ትምህርቲ ዘይወሃብ ብምንባሩ፡ግብእ ቆላሕታ ኣይረኽብን ብምንባሩ፡አብ ምርምርን መፅናዕትን ዘይውዕል ብምንባሩ፡እዚ ዝበሃል መፅሓፍቲ ብዘይምሕታምምን እቲ ሕዝቢውን ባዕሉ ብኣምሓርኛ ብምዕብላሉን ገለ ካብቶም ዕንቕፋታት ክግለፁ ዝኸእሉ ዝነበሩ ኢዮም።

አብ መዓልታዊ ምዝርራብ ናይ ካልኦት ቋንቋታት ሓዋዊስካ ምዝራብ፡ ንፅዕንቶ እቲ ቋንቋ ኣብ ምድካም ከም ሓደ መበገሲ ድኽመት እንትኸውን፡ ኣብ ኤርትራ ዝነበር ተዛረቢ ቋንቋ ትግርኛ ዝሓሸ ምስቲ ቋንቋ ርኽብን ንዝሓሸ ዕብዮትን ዝሰርሓሉ እኳ ተኮነ፡ ኣብ ትግራይ ዝርከብ ተዛራቢ ቋንቋ ትግርኛ ዝተሓተ ብርኺ ኣጠቓቕማ ብምግባር፡ ኣብ ናይ ባዕሉ ቋንቋ ክንድቲ ዝድለ ክዕብይ ኣይከኣለ ዝብል እምንቶ ኣለኒ።

ነቲ ኣብ ኤርትራ ዚነበረን ዘሎን ተነፃፃሪ ዕድልን ባይታን ብመጠኑ ብቐሊሉ ትርድኦን ትዕዘቦን ኢካ።እቲ ኣብ ትግራይ ዘሎ ፀገማትን ዕንቕፋታትን ብነዊሕን ዓማዊቕን መፅናዕቲ ክረኣይ ዝግብኦ እኳ ተኮነ ብዓቕመይ ዝዕዘቦ ብእኩብ ድምር ክቕምጥ ኢዩ።ነዚ መጠናከሪ ተኮነኒ ብሓፈሻ፡ገለ ነጥባታት ክገልፅ ክፍትንዮ።

1. ንቋንቋ ትግርኛ እቲ ዓቢ ኣብ ምድኻሙ ኣስተዋፅኦ ካብ ዝገበሩ ምኽንያት፡ካብ ዝተፈላለዩ ዝመፁ መግዛእታት ፅዕንቶ እንትኸውን።ንኣብነት፡ ኣብ ኤርትራ ጣልያን ዝገደፎ ቋንቋ እቲ ህዝቢ ዳርጋ ርብዒ ካብቲ ኣብ ዕለታዊ ህይወቱ ዝዛረበን ካብ ጥልያን ወይ ካብ ዓረብ ዝመፃ ቋንቋታት ኢዩ።አብ ኢትዮጵያውን፡ ብትግርኛ ናይ ምፅሃፍ ምዝራብን ዳርጋ ኣይነበረን ክበሃል ይኸእል ኢዩ።ነዚውን እቲ ህዝቢ ናብ ኣምሓርኛ ክዝንምል ዓቢይ ፅዕንቶ ክገበር ኪኢሉ ኢዩ።

2. ሓደ ሓደ ቃላት ወይ ሓሳባት ብትግርኛ ትርጉም ዳርጋ ከም ዘይብሎም ዝመስል ወይ ብእንግሊሽ ወይ ብጥልያን ወይ ብዓረብኛ ጥራሕ ምዝራብ ምዝውታሩ ከም ቕዲ ሕይወት ተወሲዱ፡ዝገንሕን ዘስተምህርን ብዘይምርካቡ ከም ልምዲ ክውሰድ ባይታ ኮይንዎ ኢዩ።

3. ኣብ ትግራይ ዘሎ ናይ ሜድያታት ናይ ኣቀራርባን ኣዘራርባን ቃላት ነቲ ተመልካቲ ስለዘይስሕብ ዝበዝሕ ናብ ካልእ ጣብያ ብምቕያር እቲ ናቱ ዝኮነ ቋንቋ ንከይምዕብል ከም ሓደ ምኽኒያት ይጥቕስ ኢዩ።

4. ዝበዝሕ ሰብ ኣብ ኢንተርኔት ወይ ኣብ ካልእ መርብብ ሓበሬታ/ድሕረ-ገፅ ብእንግልዝኛ ወይ ብኣምሓርኛ ንክፅሕፍዮ ዝመርፅ።እዚውን ካብቲ ቋንቋ ናይ ምርሓቕ ተርእዮታት ናይ ባዕሉ ዝኮነ ዓቢ ፅልዎ ኣለዎ ኢዩ።ማራኽን ንኩሉ ዘሳትፍ መራኽቦ ተፈጢሩ ብቋንቋኡ ክፅሕፍን ኪመራመርን ዝገብር ዕድላት ኪፈጠር ኣሎዎ ኢዩ።

5. ዳርጋ ኣብ ምሉእ ትግራይ ዘለዎ ከተማታት፡አብ ናይ ንግዲ ትካላት ናይ መፋለጢ ኣድራሽን ስምን ስጋብ እዚ ቀረባ እዋን ብቋንቋ ኣምሓርኛዮ ዝፀሓፍ ኔሩ።አብዚ ግዜ ተኮነ ብዙሕ ድኽመታት ከም ዘለዎ ብቐሊሉ ትዕዘቦ ጉዳይ ኢዩ።ከም ጅማሮ ኣቲ ክውሰድ ተጀመኢሩ ዘሎ ፅቡቕ ኢዩ ግና ጅምር ኩልፍ ክይከውን ጥንቃቄ የድልይ ኢዩ። ብተወሳኺ ነቲ ዘሎ ድኽመታት ብቐፃሊ መፅናዕትን ምይይጥን ክምዕብልን ክእረምን ኣብ ምግባር ዝምልከቶ ኣካል ክይተሓለለ ክሰርሓሉ ይግባእ ኢዩ።

6. ኣብ ዓባይቲ ይኹን ኣብ ናኣሽቱ ከተማታት፡ ናይ ደቂ ሹቕ ብዝበል ቋንቋታት ኸዕምፀውን ክዳከምን ምርኣይ ዚውቱር ኢዩ።እዚ ማለት ናይ ከተማ ቋንቋን ኣዚዮ ገኒኑ ነቲ ዚነበረ ዝርካቡ ቋንቋ እናህሰሰ፣ ካብ ዓቢ ስጋብ ንእሽተይ ነቲ ቋንቋንኣዊ ኣዘራርባ ከም ሕርፍና ካብ ማንም ግዜ ንላዕሊ ብምቁፃሩ ተራ ገይሩ ኢዩ።እዚ ቋንቋንኣዊ ኣዘራርባ ምስ ምዕባለ ሙዚቃ፡ድራማን መራኽብሪ ብዙሓንን ማሕበራዊ መራኽቦታት ብቐልጠፍ ይሰፋሕፋሕን ዚውቱር ኣብ ምግባር ዕዙዝ ኣበርኽቶ ይገበር ምህላዉ ሓደ ነጥቢ ኢዩ።

7. ኣብዚ ግዜ እዚ ገለ ተመሃሮ ናብ ዝተፈላለዩ ዩኒቨርሲታት ኣብ ዝኸድሉ ካብቲ ዝኸድዎ ዩኒቨርሲቲ ምስ ተመልሱ ብኣምሓርኛ ጥራሕ ምዝራብ ከም ምዕባላን ስልጣንን ስለዝወሰድ፡ካብ ግዜ ናብ ግዜ ብቋንቋ ኣምሓርኛ ዝዛረብ መንእሰይ ኣብ መገዛእ ዓዱን ወደዓዱን ብፍላይ ብምዝራቡ እቲ ቋንቋ ትግርኛ ከዳከም ይኸእል ኣሎ ዝብል ትዕዛብቲ ኣለኒ ኢዩ።

8. ብፍላይ ኣብ ትግራይ፡ ብቋንቋ ትግርኛ ዝተፅሓፉ መፅሓፍቲ ይኹን ድርሰታት ድራማ ብሓፈሻ ባይታ ስነ ፅሑፍ ብመንግስቲ ይኹን ብዝምልከቶ ኣካል ትኩረት ስለዘይግበረሉ ቋንቋ ትግርኛ ኣብ ምድካም ግደ ይገብር ኣሎ ኢዩ ዝብል እምነት ኣለኒ።ኣብዚ ሎሚ ዓመት ጅምርታት ኣለዉ ግና እዚ እኩል ኢዩ ዝብል ግምት የብለይን።እቲ ዝግበር ዘሎ ደገፍን ምወላን፡ዕምቆቱን ስፍሓቱን ማዕረ ከንደይ ኢዩ ንዝብል ሕቶ ብቐሊሉ ከምልስ ዝኸእል ኢዩ።

እዚ ብዉሑዱ እኳ እንተገለፅኹ ካልኣትውን ናይ ባዕሎም ፅዕንቶ ዝገብሩ ምክኒያታት ኣለዉ ኢዮም።ስለዚ፡ነዚ ናይ ኩሉ ተዛራባይን ንቋንቋ ትግርኛ ክዓቢ ዝገደስ ዘበለ እጃሙ ክዋግእ፡በዚ ኣጋጣሚ መልእኽተይ ከመሓላልፍ እፈቱ።

ኣብ ላዕሊ ዘሎ ቋንቋ ባዕዲ ወይ ናይ ካልኣት ምሕዋስ ከም ሕመቕ ዝገለፅኹ ከይመስል ምእንታን ኣብ ኣድላይን ኣገዳስን ቋንቋ ምጥቃም ጥሙሕ ንዕቤት ቋንቋ ምኽኒ፡ ሓደ እዋን ኣባ ማትዮስ ሓጎስ ካብ ዝጸሓፍዎ ምንባብ እኹል ኣብነት ኢዩ ዝብል ርድኢት ኣለኒ ኢዩ።እንሆ ድማ እቶም ዘየንበብኹምዎ ናባኹም ሓንቲ ሓፃር ጽሕፍቶም የብላ ኣለኩ።

ት ግ ር ኛ ን ዘ ይ ት ግ ር ኛ ን ።

ገሊኡቶም ሰባት፡ ብትግርኛ ኪዛረቡ እንክሎዉ፡ ናይ ክልእ ቋንቋ ቃላት ሕውስ እንተበሉ ዜጥዕመሉም ይመስሉም ። ጌጋ ኢዩ። ብሓደ ቋንቋ እንክትዛረብ፡ ብኣኡ ጥራሕ ኣጽሪኻ ምዝራብ ኣይ ስርዓት ። ምሕዋስ ከስ ሕማኛ ኢዩ ።

ብትግርኛ ዘየሉ ቃላት እንተኾነኹ፡... ርግጽ፡ በዙ ጊዜዙይ፡ ቀደም ኣብ ንብረትናን ልማድናን ዘይኣቱ ዝነበረ ነገራት ብወ ጸኢ እንኪመጽእ፡ ናይ ወጸኢ ስሙ ሓዙ ኪመጽእ ግድን ይኸውን፤ ንኹሉ፡ ዘዘምጽኦ ስም ለዊጥካ፡ ክልእ ስም ክትምሀዙ ከዓ፡ ኣብ ግብሪ ዚውዕል ቀሊል ነገር ኣይኮነን። እንታይ ከስ ምግባር፡... ብዝኾነ መንገዲ፡ ብጽሩይ ትግርኛ ወይ ብሓገዝ ግዕዝ፡ ስም እንተወጸኦ፡ ንኣኡ ምሓዝ፡ ብዝተረፈ (ብሕልፊ ናይ ግዙፍ ኣኛኣ ወይ ምሀዘ እንኪኸውን) ብትግርኛ ብጭራሽ ዘይብሉ እንተኾነ፡ ብናይ ትግርኛ ኣረባብሓ ኣዓርይ ኣቢልካ፡ ነቱ ናይ ወጸኢ ቃል ምእታው፡ ናይ በይንና ኣይምኾነን፤ ኣብ ናይ ኩሉ ዓለም ቋንቋታት ዚርከብ ግድነት ኢዩ፤ ግና ዝኾነ ቃል ተቐዳዲምካ ከምዘሉ ምድርጓሱ፡ ፍጥሰት ኢዩ። ኣውራ ኪግደፍ ዚግብኦ ከዓ፡ ነቱ ብትግርኛ ፍሉጥ ስም ዘሉዎ ነገራት ብናይ ክልእ ቋንቋ ምስማይ ። - ንኣብነት፡ ሰድያ፡ ወይ ነርሲ (= መንበር)፡ ማኒኮ (= ሓኸሊ)፡ ስኮባ (= መኸስተር)፡ ፎርኖ (= እቶን)፡ እንደገና (= ከምበሓዲስ)፡ ቁጽር (= ቁጽራ)።

ኣባ ማትዮስ ዘይዳህሰስዎ ኣብዚ እዋን ብዙሓት ቃላት ኣለዉ ኢዮም።ኣብነት ገለ ንምጥቓስ ዝኣኸል፡

“...እንደያወም፣ ታዲያስ፣ መቸም፣ ወድያው፣ ዳቦ፣ ማደደ፣ ግቢ፣ ማራ፣ ማራስኪ፣ ከልየና፣ ንጃሳ፣ አቡ ከላም፣ ሰሊም ዲዩ፣ መሃበት፣ መረጃ፣ ድህረ-ገፅ፣ እዝታስ፣ ማስትሮ፣ ከልየና፣ ተፈደል፣ ኢድዮ፣ ረምዮ፣ ሻዓር፣ ልዕብ፣ ንሽርብ፣ አዶሪመያ፣ ከሊመያን ወዘተን”። ካብቶም ብዙሓት እቶም ሒደት ንቋንቋ ትግርኛ ሓንፊፊ ከከውን ካብ ዝገበርሉን ይገብሩን ካብ ዘለዉ ኢዮም።

ነዚ ሓሳብ ዘይድግፉ ከምዘለዉ ፍሉጥ ኢዮም። ምሁር ቋንቋ ኣቶ መለስ ወልደስላሴ ኣብ ሓደ እዋን ኣብ ቲቪ ክሃሉ ሰሚዖ ኔረ ኢዮም። ኣብ ኩሉ ቋንቋታት ሓዋዊስካ ናይ ደቂ ሹቕ ኣዘራርባ ከምዘሎ ሓቢሮም ኢዮም እንተኮነ ነቲ ናትና እናደቆስ ዝግበር ከይከውን ነቲ ቋንቋና ከነፅብዮን ከንፅሕራሉን ኪንመራመራሉን ወሲኮም ተዛሪቦም ኢዮም።

ኣብዚ ሕጂ እዋን ብገለ ወገኑ ቁሩብ ቋንቋ ትግርኛ፣ ኣብ ምዕባይ ይርከብ ከም ዘሎ ካብ ዝረኣኹምን ዝሰማዕኩምን ከገልፅ ይኸእል ኢዮ ግና እኹል ኢዩ ዝበሃል ፍፁም ኣይኮነን ንምባል ኢዩ። እዚ ውን ኣብዚ ጠጠው ከይበለ ናብቲ ዝለዓለ ብርኪ ንክበፅሕ ተስፋይ ወሰን የብሉን።

ሓንቲ ሓሳብ ናባኩም ከውስከልኩም ኢዮ። ንሱ ድማ ታሪኽ ንሓደ ሕብረተሰብ ማዕሪ ኸንደይ ኣገዳሲ ኢዩ ንዓኩም ይሓድጎ፣ ቋንቋን ታሪኽን ምትእስሳሮም ካብ ማንም ኣይኸወልን ኢዩ። ቋንቋን ጥቡብን ድማ ደምን ሰርን ኢዮም። ነዚ ዮውን ከምዚ ክብሉ ፀሓፍቲ ብሓጺሩ ዝገልጽዎ ዘለዉ።

“ታሪኽ ሓደ ነዊሕ ዛንታ ዘለዎ ሕብረተሰብ ከኣ ቅያታቱ ኣብ ትሕቲ እቲ ጥንታዊ ቋንቋ ተሓዚአም ከም ዘለዉ እሙን ኢዩ። ሕብረተሰብ ሓበሻ እውን ተኹነ ዜደንቑ ታሪኽት ከም ዘለዉዎ ህዝቢ መጠን፣ ባህሉን ታሪኹን ተኸዚኑሉ ዘሎ፣ ኣብ ቋንቋ ግእዝ ኢዩ። ቋንቋ ግእዝን ትግርኛን ድማ ናይ ሓንቲ ሳንቲም ክልተ ገፃት ኢዮም። ኣብ ባህላዊ ሕክምና ፣ ስነ-ከዋኸብቲ ፣ ቕርጻ ቕርጻን፣ ቅብኣ ፣ ስነ-ጥበብ ፣ ኢደ-ጥበብ፣ ፍልስፍና፣ ስነ-ጽሑፍ፣ ባህሊ፣ ያታ፣ ሃይማኖት፣ ሕብረተሰብ ትግርኛ ብቐንዱ፣ ኣብ ቋንቋ ግእዝ ሰፊሩ ከም ዘሎ ዘየካትዕ ኢዩ። ከንዲ ዝኹነ ኹኣ፣ ንቋንቋ ግእዝ ከንምርምር ኣሎና ከንብል ከለና ስልጣኔ ሕሉፍ ዘመንና ኣብኡ ስለ ዘሎ ከንምርምር ኣለና ንምባል ኢዩ። ኣቶ ወልደ ኣብ ወልደ ማርያም “ ከምቲ እስራኤላውያን ምጽኣተ ጽዮን ዚጽበዩ ህዝቢ ትግርኛ እውን ምጽኣተ ኣክሱም ከም ዚጽበዩ እሙን ኢዩ።

እቲ ምንታይሲ፡ “ታሪኽ፣ ፓለቲካ፣ ስልጣን ህዝብና ኣብኣ ኢያ ተዓቀቡ ዘሎ ዚበሉዎ ነዚ ዘነጽረልና ኢዩ።” ኢሎም ጽሑፎም ነይሮም። እቲ ምንታይሲ ሃይማኖት፣ ታሪኽ፣ ስልጣን ህዝብና ኣብኣ ኢዩ ተኸዚኑ ዘሎ።”

እምበኣር ኣብ መወዳእታ፡ ኣብ ቋንቋ ትግርኛ ካብ ዝገደሱ ሓደ ዝኮነ፡ ብሽም ‘የርህዎ ኣምላኽ’ ዝፍለጥ ኣብ ገፅ ፌይዝቡኩ ለጢፍዎ ዚነበረ፡ ናብ ኣንባብቲ ብምኸፋል ኢዩ።

ክዳን ቀዳሞት *Yerheewo Amlak*

- ጋቢ
- ክባ (ክዳን ምስላኔ)
- መንጠለና (መብዛሕትኦ ሓንዘንተኛ ዝኸደኖ)
- ፈርጊ (ዓይነት ኩታ)
- ጥልፊ
- ኩታ
- ባዕሉ ደዓቢ (ዓቢዩ ኩታ)
- ባርኖስ (ናይ ሸሞኛታት)
- ኦጂጠባብ
- ኣፈዋሾ (ክዳን ኣንስቲ)
- ጥብቁ
- ዲኖ (ኣዕረኽ መርዓዊ ዝኸደኑዎ)
- ፊዲ (ሓጸር ስረ ኣብጃዲኖ)
- ሸወሸ (ነዊሕ ስረ)
- ኣንገት በለይ (ዓይነት ጥልፊ)
- ጽርብ ቀሚሽ
- ጥልፊ ዓጺ ሓረ
- ሞዳ ኣንግሊዝ
- ማቐ (ናይ ሞኳንገቲ ወርቃዊ ኣጽናት ዘሎዎ)
- ዓይነት ካቦት)
- ኣስናፊ (ስረ ግትር)
- ክብሳ (ካብ ብርኪ ወርኛ ዝበለ ስረ)

ናይ ዓውዲ ቀለቲ (*By Yerheewo Amlak*)

- - መስከ
- - ሰፍኢ
- - መንፊት
- - ሚሐ
- - ማጨሎ (ካብ ዕታር ኣጽሪ ወይ ተመሳሳሊ ዝሰራሕ መጫለዊ፡ እንዳ ኣዝርኻ ትጫልወሉ)
- - መቐብጠር (ካብ ሳዕሪ ኣዋልጵ ዝሰራሕ መጫለዊ፡ ብመንፊት እንዳንፈኻ ትጫልወሉ)
- - መጋበን (ብጫጽሊ ጨዓ ወይ ዓላ ገርካ መሻበቢ ትጥቀመሉ)
- - ለቐታ
- - ውጅን (ናይ ደዓኛ ሎቐታ)
- - ዓቢት (ናይ ጣዕዋ ሎቐታ)
- - ወሃኖ (ናይ ማሕስኦ ሎቐታ)
- - ቀጽሪ (ሓሰር ኣብ ዙርያ ዓውዲ ምኣካብ)
- - ገምሪ (እኹለ ከይተዘርወ ምኣካብ)
- - ምህርቲ (እኹለ ምስ ተዘርወ ምኣካብ)
- - ምፍጻሕ (ሓሰር ቀጽሪ ምስ ኣውጻኣካ፡ ነቲ እኹለ ገርጺ ከዓውጽኦ ኣጺከምካ ምኽያጵ)
- - ሓሰር
- - ገርጺ
- - ጽፋጫ
- - ቡቕቡቕ (ዓተር መሸላ ጣፍ ስገም ወዘተ)
- - ሕሰኖ (ሕንቕ /ሕቕ)
- - ከፈር
- - ስገርፊኦ

ንባህሉን ቋንቋኡን ዘየኸብር ሰብ፡ ንባዕሉ የኸብር ኣሎ ማለት ፍፁም ዘይሕሰብ ኢዩ።